

ВІДТВОРЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

RENDERING OF THE LINGUISTIC PERSONALITY OF THE PRESIDENT OF UKRAINE VOLODYMYR ZELENSKY IN THE MILITARY-POLITICAL DISCOURSE

Полякова О.В.,

orcid.org/0000-0002-8757-3412

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

Гастинщикова Л.О.,

orcid.org/0000-0001-5535-4437

*старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

Шербина А.В.,

orcid.org/0000-0001-7500-2324

*старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

Стаття присвячена дослідженню мовної особистості Президента України Володимира Зеленського за класифікацією Ю.Н. Караулова, який виокремлює три структурні рівні мовної особистості: структурно-мовний, лінгвокогнітивний та мотиваційний. В статті вперше проаналізовано специфіку відтворення мовної особистості у військово-політичному дискурсі з української мови на англійську. Матеріалом дослідження є промови та звернення Володимира Зеленського, які розміщені на офіційному сайті Президента України.

В ході проведення дослідження ми дійшли висновку, що структурно-мовний рівень мовної особистості Президента України характеризується домінуванням стилістично нейтральних мовних одиниць із дотриманням офіційно-ділового стилю мовлення у прямому значенні з метою запобігання двозначності, широким вживанням ділової та військової термінології; а також порушенням шаблонної синтаксичної структури речення офіційно-ділового стилю, що ми обґрунтовуємо бажанням перекладача відтворити у перекладі англійською вольовий, рішучий, безкомпромісний характер Президента України як Президента-дії.

На когнітивному рівні мовної особистості Володимира Зеленського проаналізовано відтворення у перекладі англійською концептів «захисника України», «країни-терориста», «партнерів» та «українського народу».

На прагматичному рівні досліджено специфіку відтворення у перекладі найбільш значущих настанов Президента України до українського народу: настанову на відбудову України у післявоєнний період; настанову на покарання країни-терориста після закінчення війни; настанову на згуртованість українського народу для протидії Росії; настанову на перемогу України у війні проти Росії.

В ході проведення дослідження ми проаналізували 194 речення українською мовою, відібраних з промов та звернень Президента України, та їх переклад англійською мовою за перекладацькими трансформаціями Л. С. Бархударова та дійшли висновку, що дослівний переклад становить 38%, а трансформаційний – 62%. Серед трансформаційного перекладу найчастіше зустрічаються трансформації заміни, перестановки та додавання.

Ключові слова: мовна особистість, структурно-мовний рівень, лінгвокогнітивний рівень, мотиваційний рівень, дискурс, військово-політичний дискурс.

The article sets out to provide a description of the linguistic personality of the President of Ukraine Volodymyr Zelensky according to the classification of Y.N. Karaulov, who distinguished three levels of the linguistic personality, which are structural linguistic, lingo cognitive and motivation levels. For the first time the specific features of rendering of the linguistic personality in the military-political discourse from Ukrainian into English are presented. The material of the research are the speeches of Volodymyr Zelensky, which are published on the official site of the President of Ukraine.

Having provided the research, we came to the conclusion that structural linguistic level of the linguistic personality of the President of Ukraine is characterized by the dominance of the stylistically neutral language units according to the norms of the official and business style, also by the wide usage of the military and business terminology. But we found some deviations from the norms of syntactical structure of the sentences of the official and business style which is explained by the desire of the translator to render the strong-willed uncompromising character of the President of Ukraine as the President of action.

Lingo cognitive level of the linguistic personality of Volodymyr Zelensky includes investigation of the ways of rendering of the concepts of “defenders of Ukraine”, “terrorist state”, “Ukrainian people” and “partners”.

Motivation level of the linguistic personality of Volodymyr Zelensky includes guidelines for Ukrainian people concerning the victory in the war; necessity of being united against the terrorist state; punishment and sanction of the terrorist state; and reconstruction of Ukraine after the war.

We analyzed 194 sentences, taken from the speeches of the President of Ukraine, and their official translation from Ukrainian into English, according to the classification of translation transformations by L.S. Barhudarov. According to the results of the translation analysis we came to the conclusion that literal translation is used in 38% of sentences and transformational translation is used in 62% of sentences. Among transformations substitution, addition and permutation are frequently used.

Key words: linguistic personality, structural linguistic level, lingo cognitive level, motivation level, discourse, military-political discourse.

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 року стало справжнім викликом для військово-політичного керівництва та усіх громадян України. Ключову роль у військово-політичному керівництві країни належить Головнокомандувачу Збройних Сил України, Президенту України Володимир Зеленському. Завдяки своїй рішучості та переконливій позиції Володимир Зеленський став видатною особистістю не лише в Україні, а й за її межами. Президент України очолив рейтинг найвпливовіших людей року за версією британського видання Time у червні 2022 року. Після початку війни Володимир Зеленський отримав медаль Свободи Рональда Рейгана. Ця висока нагорода відзначає лідерство Глави Української держави та незламність духу мільйонів українців, які відстоюють своє право обирати власне майбутнє та надихають увесь цивілізований світ боротися за цінності свободи й демократії, яким Рональд Рейган присвятив своє життя. Президент України відзначений Премією Вінстона Черчилля за лідерство Міжнародного товариства Вінстона Черчилля, а також отримав нагороду Dutch Independence Award 2022 за героїчну боротьбу за незалежність України. Володимир Зеленський став «людиною 2022 року» за версією журналу Time.

Таким чином, Володимир Зеленський є видатною особистістю не лише в Україні, а й у всьому світі. Від самого початку війни Президент веде активну військово-політичну діяльність, постійно виступає на міжнародних аренах та проводить міжнародні розмови зі світовими лідерами, записує щоденні відеозвернення, а тому проблематика відтворення мовної особистості Президента України у перекладі з українською мови на англійську є надзвичайно актуальною.

Актуальність дослідження. На тлі військових подій в Україні, активна військово-політична діяльність Володимира Зеленського потребує адекватного перекладу, а тому мета статті полягає у дослідженні особливостей відтворення мовної особистості Президента України з української мови на англійську.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття мовної особистості є міждисциплінарним терміном. Серед вчених-лінгвістів поняття мовної особистості знайшло відображення у наукових працях таких вчених як

В.І. Карасик, Ю.М. Караулова, В.В. Воробйова, В.В. Виноградова, О.Б. Сиротиніна, А.С. Шаповал. Аналіз визначень поняття мовної особистості дає підставу стверджувати про термінологічну варіативність терміну. Слідом за Ю.Н. Карауловим ми вважаємо, що мовна особистість – це людина, яка має здатність створювати і сприймати тексти, які різняться за: «а) ступенем структурно-мовної складності; б) глибиною і точністю відображення дійсності; в) визначеною цільовою спрямованістю» [2, с. 37]. Ю.Н. Караулов розробив рівневу модель мовної особистості. Мовна особистість, на його думку, має три структурних рівні: структурно-мовний, лінгвокогнітивний та мотиваційний [2, с. 37]. Структурно-мовний рівень пов'язують з уявленнями людини про мову як систему, знання правил кодування/декодування повідомлення та загальноприйнятих комунікативних стратегій та тактик. Лінгвокогнітивний рівень представлений картиною світу, концептами та схемами їх взаємодії. Цей рівень відповідає за орієнтацію мовця в світі за рахунок накладання особистого орієнтаційного простору на картину світу. Мотиваційний рівень пов'язують з потребами індивіда, які визначають обрану лінію поведінки, дотримання певних правил прийнятих в соціумі, впливають на побудову текстів і визначають ієрархію цінностей та смислів [2, с. 38].

Проблематика відтворення мовної особистості у військово-політичному дискурсі є недостатньо дослідженою у теорії перекладу.

Мета статті полягає дослідженні мовної особистості Президента України Володимира Зеленського у військово-політичному дискурсі у перекладі з української мови на англійську.

Виклад основного матеріалу. Дискурс – це процес двомовної міжкультурної комунікації між адресатом та адресантом, у ході якого відбувається процес передачі від адресанта (колективного автора) до адресата (цільової аудиторії) інформації, закодованої у вигляді семіотичних знаків (знаки-індекси, знаки-ікони, знаки-символи) [3, с. 17]. В сучасних наукових дослідженнях політичний дискурс та військовий дискурс розглядаються як два окремі види дискурсу. Проте ми вважаємо за доцільне розглядати військово-політичний дискурс як окремий тип дискурсу, оскільки згідно зі статтю 106 Конституції України Президент

України забезпечує державну незалежність, національну безпеку держави; представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України; є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави; очолює Раду національної безпеки і оборони України; звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України [4], а отже Президент України виконує і політичне, і військово-управління країною. На нашу думку, військово-політичний дискурс – це тип дискурсу, якій втілює особливості військової та політичної сфери, тобто передбачає військово-політичне управління країною, а також взаємодію та взаємозв'язок між керівництвом країни та її населенням, що полягає в інформуванні населення щодо зовнішньої та внутрішньої політики країни, а також військового управління країною з метою забезпечення національної безпеки та оборони держави.

На нашу думку, три структурні рівні мовної особистості притаманні не лише художньому дискурсу, а й військово-політичному, який досліджується у нашій статті, проте у військово-політичному дискурсі мовна особистість набуває специфічних ознак, які ми проаналізуємо у статті.

Ми вважаємо, що мовній особистості у військово-політичному дискурсі на структурно-мовному рівні притаманне використання військової та політичної термінології, використання стилістично-нейтральних слів у прямому значенні з метою уникнення двозначності у трактуванні; шаблонна синтаксична структура речення (домінування складних речення, прямий порядок слів, прості повні речення); на когнітивному рівні – відтворення військово-політичних концептів, наприклад, «міжнародний партнер», «захисник країни»; на прагматичному рівні – конкретні військово-політичні настанови до народу, які пояснюють поточну ситуацію в країні та окреслюють розвиток країни у перспективі.

Проаналізувавши виступи та звернення Володимира Зеленського українською мовою [5], які розміщені на офіційному сайті Президента України, та їх офіційні переклади англійською мовою [6], ми дослідили специфіку мовної особистості Володимира Зеленського за трьома рівнями мовної особистості: структурно-мовним, комунікативним, прагматичним.

Структурно-мовний рівень мовної особистості Президента України Володимира Зеленського ми розглянули на лексичному, стилістичному та граматичному рівнях.

• *Лексичний рівень* мовної особистості Президента України характеризується використанням нейтральних мовних одиниць у прямому значенні з метою запобігання двозначності. У міжнародних промовах та зверненнях часто використовується ділова термінологія, наприклад, «*міжнародними партнерами*» / “*international partners*”; «*співпраця*» / “*cooperation*”; «*концепція формули миру*» / “*concept of the Peace Formula*”; «*євроінтеграційний шлях*» / “*European integration path*”; «*саміт*» / “*summit*”; «*міжнародне право*» / “*international law*”; «*санкції*» / “*sanctions*”. Оскільки Президент України є Головнокомандувачем Збройних Сил України, тому на лексичному рівні активно використовується військова термінологія, наприклад, «*Хаймарс*» / “*HIMARS*”; «*Краб*» / “*Krab*”; «*Гарпун*» / “*Harpoon*”; «*Байрактар*» / “*Bayraktar*”; «*гаубиці М777*» / “*M777 howitzers*”; «*Цезар*» / “*CAESAR*”; «*Бушмастер*» / “*Bushmaster*”; «*Аїріс - Т*» / “*IRIS-T*”; «*Кроталь*» / “*Crotale*”.

• *Стилістичний рівень* мовної особистості Президента України загалом характеризується вживанням стилістично-нейтральних лексичних одиниць із дотриманням офіційно-ділового стилю мовлення. Проте ми виявили випадки вживання експресивно мовно-стильових засобів, наприклад: «*вони чваняться своїм православ'ям*» / “*they are very proud of their Orthodoxy*”; «*Русській воєнний корабль...*» / “*Russian warship*”; «*Цей рік поранив нас у серце. Ми виплакали всі сльози. Прокричали всі молитви*» / “*This year has struck our hearts. We've cried out all the tears. All the prayers have been yelled*”.

• *На синтаксичному рівні* мовна особистість Володимира Зеленського характеризується певним порушенням шаблонної структури речення офіційно-ділового стилю, адже у мовленні Президента переважають прості речення, а саме:

– прості неповні речення з пропущеним підметом, наприклад, «*Говорив сьогодні з канцлером Німеччини Шольцом*» / “*I spoke today with German Chancellor Scholz*”.

– прості неповні речення з пропущеним дієсловом, наприклад, «*Важливе рішення*» / “*This is an important decision*”.

– прості неповні речення з декількома пропущеними членами, наприклад, «*Більш значуща*» / “*A more significant one*”; «*Але*» / “*But*”; «*Ні*» / “*No*”; «*О 4й годині*» / “*At 4 o'clock*”.

– прості повні речення, наприклад, «Україна цементовує» / “Ukraine cements”.

Ми обгрунтовуємо такі порушення загальноприйнятих норм синтаксису офіційно-ділового стилю бажанням перекладача відтворити у перекладі вольовий, рішучий, безкомпромісний характеру Президента, який не робить просто гучні політичні промови як більшість політичних діячів, а діє конкретними вчинками. Переважання простих односкладових дієслівних речень створює образ Президента-дії, вживання неповних простих речень створює враження впевненості, констатації фактів без зайвих емоцій та надій.

Комунікативний рівень мовної особистості Президента України Володимира Зеленського характеризується відтворенням найчастіше вживаних концептів у його промовах:

- Відтворення концепту «захисника України», наприклад, «українські оборонці» / “Ukrainian defenders”; «наші захисники» / “our defenders”; «воїни» / “warriors”.

- Відтворення концепту «країни-агресора», наприклад, «державо-терорист» / “the terrorist state”; «агресор» / “the aggressor”; «Російські терористи» / “Russian terrorists”; «нелюди» / “NONhumans”; «тиранія» / “tyranny”.

- Відтворення концепту «українського народу», наприклад, «Дорогий український народ!» / “Fellow Ukrainians!”; «Слава Україні!» / “Glory to Ukraine!”; «Вічна слава нашому незламному народу!» / “Eternal glory to our indomitable people!”; «Бажаю здоров’я, шановні українці!» / “Good health to you, fellow Ukrainians!”.

- Відтворення концепту «партнер», наприклад, «Я дякую всім партнерам, хто допоміг з ППО» / “I thank all the partners who helped with the air defense”; «Дякую нашим партнерам!» / “I am grateful to our partners!”.

Прагматичний рівень мовної особистості Президента України Володимира Зеленського характеризується чіткими настановами до українського народу:

- Настава на згуртованість українського народу для протидії Росії, наприклад, «Що сильніша єдність, то більшою й швидшою буде наша перемога» / “The stronger the unity, the greater and faster our victory will be”; «Дбайте про Україну, цінують одне одного і робіть усе, щоб допомогти нашим воїнам!» / “Take care of Ukraine, appreciate each other and do everything to help our warriors!”; «Хоч би що відбувалося і було у вас на душі, підтримуйте одне одного» / “No matter what is happening and what is on your mind, support each other”.

- Настава на перемогу України у війні проти Росії, наприклад, «Україна є й буде вільною!» / “Ukraine is and will be free!”; «Ми дійдемо до перемоги» / “We will reach victory”; «Україна йде до перемоги, про яку мріяли покоління наших людей» / “Ukraine is on its way to the victory that generations of our people have dreamed of”.

- Настава на відбудову України у післявоєнний період, наприклад, «Відбудова України після бойових дій – це ще одна складова справедливості» / “Reconstruction of Ukraine after hostilities is another component of justice”; «Ми маємо підняти з руїн територію, на яку зайшли російські окупанти після 24 лютого» / “We have to raise from the ruins the territory entered by the Russian invaders after February 24”.

- Настава на покарання країни-терориста після закінчення війни, наприклад: «Державо-терорист не отримає прощення» / “The terrorist state will not be forgiven”; «Тобто всі елементи міжнародного й національного правосуддя будуть використані, щоб притягнути до справедливої відповідальності російських убивць і катів, усіх, хто спланував, розпочав і здійснює агресію проти народу України» / “That is, all elements of international and national justice will be used to bring to justice the Russian murderers and torturers, all those who planned, started and are carrying out aggression against the people of Ukraine”; «Створення трибуналу щодо злочину агресії – це невід’ємна частина політики нашої держави» / “The creation of the Tribunal for the Crime of Aggression is an integral part of the policy of our state”.

В ході проведення дослідження ми проаналізували 194 речення українською мовою з промов та звернень Президента України та їх офіційний переклад англійською мовою за перекладацькими трансформаціями Л. С. Бархударова [1, с. 118–144] та дійшли висновку, що дослівний переклад становить 38%, а трансформативний – 62%.

Дослівний переклад виявлено у 38% перекладених реченнях, що є високим показником з урахуванням різниці в українській та англійській мовах, оскільки українська мова синтетична, а англійська – аналітична. Ми обгрунтовуємо частотне використання дослівного перекладу бажанням перекладача максимально точно відтворити у перекладі мовну особистість Президента України, його вольовий характер, рішучість, малослівність. Наприклад, речення «Крейсер «Москва»» / “Cruiser Moskva” перекладено дослівно. Аналогічно речення «Наш дух» / “Our spirit” перекладено за допомогою дослів-

ного перекладу. Прикладами дослівного перекладу є також речення «*Ми маємо зірвати цей російський сценарій*» / “*We have to disrupt this Russian scenario*” та «*Це неможливо забути*» / “*It’s impossible to forget*”.

Трансформаційний переклад становить (62%). Найчастіше вживаються наступні трансформації:

- Заміни.

Серед трансформації заміни виокремлюємо синтаксичні та лексичні заміни.

Серед синтаксичних замін найчастіше вживається:

– заміна простого односкладного дієслівного речення простим двоскладним реченням. Така заміна обґрунтовується правилом англійської мови, за яким англійське речення повинно містити підмет і присудок. Наприклад, українське просте дієслівне речення «*Віддали багато сил*» перекладено англійським простим двоскладним реченням “*We gave it a lot of strength*”. Аналогічно заміна українського простого односкладного дієслівного речення англійським простим двоскладним реченням відбулась у реченнях «*Але можливо перемогти*» / “*But it’s possible to win*”; «*Цього тижня маємо хороші новини з Харківщини*» / “*This week we have good news from the Kharkiv region*”.

– трансформація об’єднання речень, яку унаочнюємо у прикладі «*Потрібна тиша. Щоб почути*» / “*Silence is needed to hear*”, адже два українські прості односкладні речення відтворено одним простим двоскладним реченням англійською мовою. Аналогічно два українські прості односкладні речення «*Потрібні паузи. Щоб усвідомити*» у перекладі об’єднані в одне просте двоскладне речення “*Pauses are needed to realize*”.

– трансформація заміни членів речення. Наприклад, трансформацію заміни додатку в українському реченні підметом в англійському реченні спостерігаємо у реченні «*Минулого року її використовували для збору та розподілу гуманітарної допомоги*» / “*Last year it was used to collect and distribute humanitarian aid*”, адже додаток українського речення її у перекладі замінено підметом *it*.

Серед лексичних замін виокремлюємо:

– генералізацію, наприклад, у реченні «*Українці! Українки!*» / “*Ukrainians!*” унаочнює трансформацію генералізації, оскільки в українському реченні є поділ українців за статтю, а в англійському реченні бачимо узагальнення *Ukrainians* без уточнення статті.

– компенсацію, наприклад, у реченні «*вони чваняться своїм православ’ям*»; / “*they are very*

proud of their Orthodoxy” питома українське слово «чваняться», яке має значення «виявляти пику; гордитися своєю перевагою в чомусь, вихвалитися ким-, чим-небудь» відтворено стилістично нейтральним відповідником “*to be proud of*”. Аналогічно загальновідомий в українському суспільстві вислів «*Русській воєнний корабль...*» в якому використано росіянізм «*русській*», щоб підтвердити негативне ставлення до російської мови, перекладено лексичним відповідником «*Russian warship*», тобто перекладений відповідник не передає емоційне забарвлення українського вислову.

• Трансформація вилучення. Наприклад, у реченні «*Третій пункт*» / “*Third*” спостерігаємо трансформацію вилучення українського іменника «*пункт*» в перекладі англійською.

• Трансформація перестановки. Наприклад, в українському реченні «*Ми нічого не втрапили*» / “*We haven’t lost anything*” відбулась перестановка присудка та додатка. В українському реченні «*Провів сьогодні зранку чергове засідання Ставки*» / “*This morning, I held a regular meeting of the Staff*” відбулась перестановка обставини часу *сьогодні/today*. Аналогічно у реченні «*Я дякую всім партнерам, які це розуміють*» в англійському реченні відбулась трансформація перестановки додатка *це/this* – “*I thank all partners who understand this*”.

• Трансформація додавання. Трансформацію додавання у перекладі займенника *our* спостерігаємо у реченні «*Саме зараз – той момент, коли разом із партнерами ми маємо посилити нашу оборону*» / “*Now is the moment when together with our partners we must strengthen our defense*”.

Висновки. В статті проаналізовано структурно-мовний, прагматичний та когнітивний рівні мовної особистості Президента України Володимира Зеленського. Структурно-мовний рівень досліджено окремо на лексичному, стилістичному та синтаксичному рівнях. На когнітивному рівні проаналізовано відтворення у перекладі англійською концептів «захисника України», «країни-терориста», «партнерів» та «українського народу». На прагматичному рівні досліджено специфіку відтворення у перекладі англійською найбільш значущих настанов Президента України до українського народу: настанову на відбудову України у післявоєнний період; настанову на покарання країни-терориста після закінчення війни; настанову на згуртованість українського народу для протидії Росії, настанову на перемогу України у війні проти Росії.

В ході проведення дослідження ми проаналізували 194 речення українською мовою з промов та звернень Президента України та їх офіційний пере-

клад англійською мовою та дійшли висновку, що дослівний переклад зустрічається у 38% речень, а трансформаційний переклад становить 62%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М. : Международные отношения, 1975. 240 с.
2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. М.: Наука, 1987. 263 с
3. Полякова О. В. Стратегії добору ліпсінк-відповідників в українському дубляжі англійських анімаційних фільмів : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Одеса, 2015. 262 с.
4. Конституція України – Розділ V. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-v#const-106> (дата звернення: 05.01.2023).
5. Промови та звернення – Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches> (дата звернення: 05.01.2023).
6. Speeches — Official website of the President of Ukraine. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/speeches> (дата звернення: 05.01.2023).